

DE LEER VAN DEN MENSCH IN DE WIJSBEGEERTE DER WETSIDEE

Stellingen voor het referaat van Prof. Dr. H. Dooyeweerd
op de komende Jaarvergadering onzer Vereeniging

I

De anthropologische opvattingen zijn in de ontwikkeling van het Westersch denken steeds beheerscht geweest door de vier religieuze grondthema's, welke aan den geheelen ontwikkelingsgang van het Avondland ten grondslag lagen. Deze vier grondthema's zijn: 1. het Grieksche vormmaterie-thema¹⁾; 2. het schriftuurlijk grondthema der christelijke religie: schepping, zondeval en verlossing door Christus Jezus; 3. het romanistische synthese-thema van natuur en genade, en 4. het modern-humanistische thema van natuur en vrijheid (natuurwetenschappelijk determineeringsideaal en persoonlijkheidsideaal der vrije autonome zelf-bepaling).

II

Zoowel het thema van vorm en materie als dat van natuur en genade (in welks opvatting van de "natuur" het Grieksche thema in gewijzigden vorm wordt overgenomen en aan het christelijk grondthema "aangepast") en dat van natuur en vrijheid (dat alle vroegere grondthema's in zich tracht op te nemen, maar ze in een fundamenteel gewijzigden zin vat), zijn van innerlijk dialectisch karakter. Zij zijn door een innerlijk dualisme verscheurd, dat het door hem beheerschte denken telkens in polaire richtingen uiteendrijft.

III

De grond van dit polaire dualisme is te zoeken in een innerlijke gebrokenheid in de idee van den Oorsprong aller dingen, veroorzaakt door een af-godische richting dezer Oorsprongs-idee. Waar de zelfkennis volstrekt afhankelijk is van de kennis aangaande God, moeten ook de anthropologische opvattingen, welke aan de dualistische Oorsprongs-idee van een der genoemde dialectische grondthema's zijn georiënteerd, noodzakelijk hetzelfde dualistisch, polaire karakter dragen.

Deze polariteit komt hier tot uiting in de opvatting van "ziel" en "lichaam" en hun onderlinge verhouding.

IV

Het grondthema der Goddelijke Woordopenbaring, dat van schepping, zondeval en verlossing in Christus Jezus, sluit op radicale wijze ieder polair dualisme, zoowel in de zelf-openbaring Gods als Oorsprong aller dingen, als in de openbaring van den mensch aan zich zelven uit. De Schrift ontdekt wel de radicale breuk in den religieuzen wortel van het menschelijk bestaan door den zondeval, maar ze leert evenzeer het radicale herstel van deze breuk door Christus' verlossingswerk.

1) Dit thema dankt zijn ontstaan aan het onverzoend conflict tusschen de oudere Grieksche natuurgodsdiensten, waarin de godheid nog vormloos als een altijd vloeiend levenscontinuum, of een chaotische baai werd gevat, en de nieuwere cultuur-religie van vorm, maat en harmonie, waarin de godheid boven den levensstroom en den chaos werd uitgeheven en als onsterfelijk redelijk vormprincipe werd vereerd.

Zij leert nergens een polair dualisme van een "anima rationalis" als redelijke wezensvorm van de menselijke natuur en een materieel lichaam.

Zij kan dit ook niet leeren, omdat zij ons den boventijdelijken religieuzen wortel, het integrale centrum van de tijdelijke menselijke existentie ontdekt, waarvan ook de tijdelijke denk- en wils-acten slechts tijdelijke vertakkingen, tijdelijke uitingen zijn.

V

Waar de Schrift in praegnant religieuzen zin over de menselijke ziel of geest spreekt, doet ze ons deze steeds zien als het hart van heel het tijdelijk bestaan, waaruit alle uitgangen van het tijdelijke leven zijn. In het tijdelijk bestaan leert de Schrift nergens een dichotomie tusschen "redelijke ziel" en "materie-lichaam", maar ze vat dit tijdelijk bestaan in zijn geheel als lichaam, dat bij den dood wordt afgelegd. Daarentegen is 's menschen geest of ziel als religieuze wortel van het lichaam volgens de openbaring der Schrift niet aan den tijdelijken (doch buiten Christus Jezus aan den eeuwigen) dood onderworpen, omdat hij inderdaad alle tijdelijke dingen te boven gaat.

Deze openbaring van de "ziel" van 's menschen bestaan als integraal centrum van heel de lichamelijke existentie, is volkomen correlaat aan de Zelf-Openbaring Gods als integrale Schepper van hemel en aarde, die geen eigenmachtige tegeninstantie tegenover Zich heeft.

Deze openbaring aangaande de menselijke natuur draagt allerm minst het karakter van een "anthropologie" of wetenschappelijke theorie van de menselijke existentie. Ze dient veeleer als religieuze vooronderstelling aan iedere wezenlijk christelijke anthropologie te worden ten grondslag gelegd.

VI

Terwijl de gangbare wijsgeerige anthropologieën, die aan een der dialectische grondthema's georiënteerd zijn, ons steeds weer een metaphysische theorie van de menselijke ziel trachten te geven, voor zoover zij niet naar de "materialistische" pool van het Grieksche materieprincipe, resp. van het modern-humanistische wetenschapsideaal, zijn gedreven, moet van schriftuurlijk-reformatorisch standpunt iedere zgn. metaphysische psychologie radicaal worden afgewezen.

De menselijke ziel in haar praegnant religieuzen schriftuurlijken zin gaat immers alle wetenschappelijk begrip te boven, omdat zij vooronderstelde van alle begrip is. Kennis omtrent haar is religieuze zelf-kennis en de waarachtige zelf-kennis is slechts mogelijk in den weg der waarachtige Godskennis uit de Goddelijke Woordopenbaring.

VII

De eigenlijke wetenschappelijke kennis omtrent den mensch blijft dus principiëel beperkt tot de structuur van het menselijk lichaam in zijn breeden zin van tijdelijken existentievorm van het menselijk leven. Het wijsgeerig onderzoek daaromtrent moet echter krachtens zijn religieuze bepaaldheid op schriftuurlijk standpunt worden gericht door een idee van de menselijke ziel, waarin de Godsopenbaring inzake den wortel van het menselijk bestaan als religieuze vooronderstelling wordt toegespitst op het theoretisch grondprobleem der anthropologie.

Dit grondprobleem laat zich als volgt formuleeren: Hoe is het tijdelijk bestaan van den mensch in zijn theoretisch uiteengestelde aspecten en individualiteitsstructuren nochtans als een dieper geheel en een diepere eenheid te vatten?

VIII

Aan iedere wijsgeerige anthropologie ligt krachtens de radicale religieuze bepaaldheid van het theoretisch denken een idee van de menschelijke ziel ten grondslag, die in haar transcendentiaal (d.i. het wijsgeerig onderzoek eerst mogelijk makend) karakter ook den geheelen wijsgeerigen kijk op de structuur van het menschelijk lichaam bepaalt.

Zoo is de opvatting van het lichaam als "materie-lichaam" duidelijk afhankelijk van een idee van de menschelijke ziel, welke de laatste als abstract complex van gevoels-, denk- en wilsfuncties vat, en de ziel als anima rationalis door de logische denkfunctie gekarakteriseerd acht.

IX

Aan de anthropologie van de wijsbegeerte der wetsidee ligt ten grondslag de schriftuurlijke idee van de menschelijke ziel als integralen religieuzen wortel van het geheele tijdelijke menschelijke bestaan. In dezen geestelijken wortel is het menschelijk leven nog "ongedeeld" (Kuyper), omdat daarin alle tijdelijke functies geconcentreerd zijn in de religieuze grondverhouding tot den Oorsprong aller dingen.

Daarom wordt hier ook het menschelijk lichaam niet als een abstract materie-lichaam gevat, maar als het geheel van 's menschen tijdelijke existentie, dat zijn diepere eenheid slechts aan zijn band aan de "ziel" dankt.

Het lichaam is diensvolgens nimmer als een "zelfstandigheid" of "substantie" te vatten, daar het bij de losmaking van zijn integralen band aan de ziel (in den tijdelijken dood) aan de ontbinding is prijsgegeven.

X

Het menschelijk lichaam is opgebouwd als een enkaptisch geheel in een viertal individualiteitsstructuren, waarvan telkens de lagere in de hoogere morphologisch gebonden zijn.

De natuurlijke lichaamsvorm of lichaamsgestelte is dus het knooppunt der vervlechtingen tusschen de onderscheiden structuren.

Deze structuren behouden ook in haar onderlinge vervlechting haar interne eigenwettelijkheid en soevereiniteit in eigen kring.

XI

Voor zoover men de drie lagere structuren in haar interne eigenaardigheid en eigenwettelijkheid vat buiten haar binding in de vierde of hoogste structuur, zijn zij nog niet als eigenlijke deelstructuren van het menschelijk lichaam te verstaan. Eerst door haar successieve binding in de vierde structuur worden zij tot wezenlijke onderdeelen van het enkaptisch structuurgeheel, dat "menschelijk lichaam" heet.

De enkaptische opbouw van dit lichaam brengt met zich, dat naarmate de hoogste structuur tijdelijk in haar leidende rol in het structuurgeheel buiten werking treedt, de lagere zich in haar eigenwettelijkheid ook naar buiten zul-

len openbaren (vgl. b.v. de tijdelijke overheersching van de instinctieve levensdriften bij tijdelijke terzijdestelling van alle redelijke overlegging).

XII

Daar de lichaamsvorm het knooppunt is van alle structuur-vervlechtingen in het menschelijk lichaam, is het principiëel onmogelijk, bepaalde organen of deelen van het menschelijk lichaam in morphologischen zin exclusief bij een dezer structuren in te deelen. Morphologisch fungeert het menschelijk lichaam met al zijn deelen noodzakelijk in alle vier structuren gelijkelijk.

Het criterium ter onderscheiding der afzonderlijke lichaamsstructuren is van innerlijken aard en kan dus nooit bij den uitwendigen lichaamsvorm aanknoopen.

XIII

De eerste en laagste structuur is van typisch fysisch-chemische qualificatie. Zij is als zoodanig nog geen lichaamsstructuur, doch slechts in haar vormgebondenheid in de hogere structuren. In het ontbindingsproces van het lichaam komt zij echter in haar eigenwettelijkheid vrij.

De tweede structuur is van typisch-biotische, zgn. vegetatieve qualificatie. Eerst binnen deze structuur treden de levende cellen en andere biotisch gequalificeerde verbindingen op. Zij beheerscht in interne souvereiniteit in eigen kring de vegetatieve lichaamsprocessen, voor zoover deze buiten de typische leiding van de gevoelsfunctie en de latere functies vallen (zoo het geheele zgn. autonome vegetatieve zenuwstelsel met de spierweefsels, beenweefsels en klieren, voor zoover deze door dit autonome stelsel worden geïnnerveerd).

Deze tweede structuur is op haar beurt enkaptisch gebonden in een derde structuur, die typisch psychisch is gequalificeerd door de instinctieve gevoelsfunctie.

Deze derde structuur beheerscht in interne souvereiniteit in eigen kring die functies van het sensibele, centripetale zenuwstelsel (in 't bijzonder van de zintuigen, de hersenen, het ruggemerg en het klierenstelsel) en de daardoor geïnnerveerde spierweefsels (de meeste dwarsgestreepte spieren), die in haar typische gerichtheid door de zinnelijke gevoelsfunctie, binnen zekere grenzen buiten beheersching door den menschelijken wil vallen.

Zij fungeert op haar beurt met de beide vroegere enkaptisch in een vierde structuur, de zgn. act-structuur van het menschelijk lichaam, d.i. de typische structuur der menschelijke "acten".

XIV

Onder "acten" verstaat de wijsbegeerte der wetsidee alle van de menschelijke ziel (of geest) uitgaande, maar binnen het enkaptisch structuurgeheel van het menschelijk lichaam fungeerende verrichtingen, waarbij de mensch zich, onder leiding van normatieve gezichtspunten, intentioneel (bedoelend) op standen van zaken in de werkelijkheid, resp. in zijn verbeeldingswereld, richt en zich die intentioneële of bedoelde standen van zaken innerlijk eigen maakt door betrekking op zijn ikheid.

Het act-leven van den mensch openbaart zich naar de drie grondrichtingen van kennen, zich verbeelden en willen, die echter niet tot aparte "vermogens" mogen worden geïsoleerd, omdat zij volkomen in elkander grijpen.

In het intentioneele karakter der "acten" schuilt haar "innerlijkheid". Eerst de handeling verwerkelijk de intentie der acte, waarbij ken-acte, verbeeldingsacte en wilsacte in het gemotiveerd proces der besluitvorming vervlochten zijn en het besluit in de daad wordt omgezet.

XV

Door de typische structuur dezer "acten" als de act-structuur van het menschelijk lichaam te vatten, kiest de wijsbegeerte der wetsidee principiël positie tegen de in de gangbare zgn. "act-psychologie" en -phaenomenologie (Husserl, Scheler) heerschende opvatting, als zouden de acten als zoodanig onlichamelijke (puur "psychonome") intentioneele belevingen zijn, die van de ikheid als puur in haar acten levend persoonscentrum, zouden uitgaan. Typeerend is, dat hier geregeld als essentieele karakteristiek der acten wordt aangenomen de intentioneele betrokkenheid op een "Gegenstand". Deze "Gegenstandsrelatie" is echter, gelijk de wijsbegeerte der wetsidee heeft aangetoond, uitsluitend eigen aan de theoretische ken-acten. Deze intentioneele relatie berust op een theoretische abstractie, waardoor het logisch aspect der ken-acte, met abstractie van den werkelijk bestaanden samenhang der aspecten, tegenover de niet-logische aspecten der velden van onderzoek wordt gesteld.

De "act-psychologie" en met haar de geheele metaphysische psychologie en phaenomenologie verheft deze theoretische, bloot intentioneele abstractie tot werkelijkheid en meent dus uit de Gegenstandsrelatie te mogen concludeeren tot de principiële onafhankelijkheid van de intentioneele bewustzijns-acte van de vóór-logische, resp. vóór-physische aspecten van het menschelijk lichaam.

Zij ziet dus tweeërlei over het hoofd: 1. dat de Gegenstandsrelatie in de niet-theoretische acten in het geheel niet voorkomt en 2. dat ook in de theoretische ken-acte niet de acte zelve, maar slechts haar logisch aspect tegenover de vóór-logische lichaams-aspecten wordt gesteld, en dat deze Gegenstandsrelatie slechts het product van een bedoelde abstractie uit de volle, werkelijke ken-acte is.

In waarheid kan de intentioneele Gegenstandsrelatie slechts binnen de structuur der theoretische ken-acte bestaan en deze structuur is op haar beurt bepaald door de act-structuur van het menschelijk lichaam.

XVI

De gerijpte aristotelische opvatting van de anima rationalis als het "lichaam in actie" toont duidelijk, dat Aristoteles denken en willen als bewuste verrichtingen der anima rationalis moet hebben gezien. Hij kon echter dit belangrijke inzicht niet consequent doorvoeren, omdat het Grieksche vormmaterie-thema eischte, dat althans het algemeen beginsel der denk-activiteit (als redelijk vormprincipe) tot een van het "materie-lichaam" volkomen onafhankelijke substantie (ousia) werd verzelfstandigd. Daardoor kon Aristoteles alleen het receptieve menschelijk denkvermogen (het denken als dunamis), maar niet de eigenlijke denk-activiteit (de nous poiêtikos) als bestanddeel der menschelijke ziel en de laatste als "vorm van het lichaam" vatten.

De "actieve denkende geest" is volgens hem ongeworden en onvergankelijk. Hij is het algemeene beginsel aller denk-acten en komt slechts van buiten af (thurathen) in de menschelijke ziel in.

XVII

De argumenten door Aristoteles voor de substantialiteit van het actieve denkprincipe, en door Thomas van Aquino voor de zelfstandigheid van de geheele anima rationalis gegeven, zijn geheel door het Grieksche vorm-materie-thema beheerscht.

De "anima rationalis" blijkt steeds het product van een theoretische abstractie uit het volle tijdelijk (en dus lichamelijk) bestaan van den mensch, en deze abstractie wordt tot een van het materie-lichaam wezenlijk onafhankelijke substantie verzelfstandigd.

XVIII

Daar de act-structuur van het lichaam als individualiteitsstructuur noodzakelijk alle aspecten der tijdelijke werkelijkheid omspant, is steeds bij iedere menschenlijke ken-, verbeeldings- of wils-acte ook het geheele menschenlijke lichaam naar al zijn aspecten (ook de fysisch-chemische en biotische) in actie.

XIX

In de act-structuur van het lichaam spelen de zgn. associatievelden der groote hersenen een essentiële rol.

Het vraagstuk inzake de zgn. "localisatie" der acten heeft - mits goed gesteld - niets van doen met de materialistische probleemstelling.

Het is intusschen gebleken, dat de zgn. centra van het menschenlijk act-leven in de groote hersenschors niet in strengen zin als localisatievelden kunnen worden beschouwd, omdat bij verstoring dezer centra andere naburige deelen der associatieve hersenen de functie dezer centra kunnen overnemen. Er bestaat met name geen eigenlijk "begrips-centrum" en moreel centrum in de voorhoofdsschors der groote hersenen: (contra Fleschig c.s.). Daarentegen laten zich wel de sensibele en motorische momenten der zinnelijke gewaarwording streng localiseeren.

XX

Daar de menschenlijke acten steeds uitgaan van de menschenlijke ziel als geestelijk centrum, maar zich niettemin naar haar tijdelijke structuur slechts in het menschenlijk lichaam kunnen afspelen, is het even foutief te zeggen, dat de ziel of geest denkt, zich verbeeldt of wil, als dat het menschenlijk lichaam zulks zou doen.

Het is de volle mensch in de eenheid van ziel en lichaam, die de "acten" verricht, en buiten het lichaam zijn geen acten in haar tijdelijke structuur mogelijk. De acten zijn m.a.w. nòch zuiver geestelijk, nòch zuiver lichamenlijk te vatten.

XXI

De act-structuur van het menschenlijk lichaam is - in tegenstelling tot de drie vroegere structuren - als zoodanig ongedifferentieerd. D.w.z. zij is niet typisch gequalificeerd door eenig normatief modaal aspect.

Wel kan het menschenlijk act-leven in zijn drie grondrichtingen alle mogelijke gedifferentieerde normatieve structuren aannemen. Zoo is b.v. de we-

tenschappelijke ken-acte typisch logisch, de verbeeldingsacte van den kunstenaar typisch aesthetisch, de stille gebeds-acte (als wilsacte) van den gelovige typisch pistisch gequalificeerd.

Maar zoowel de ken-acte als de verbeeldings- en wils-acten kunnen ook geheel andere typische structuren aannemen.

Deze typische differentiatie hangt ten nauwste samen met de gedifferentieerde structuren der menschelijke samenleving, die zich met de act-structuur van 's menschen lichamelijk bestaan vervlechten. Deze gedifferentieerde act-typen zijn slechts variabiliteits-typen van het menschelijk act-leven.

Naar haar innerlijke structuur is het menschelijk act-leven principiëel ongedifferentieerd. Hiermede is ook geheel in overeenstemming de relatief ongedifferentieerde opbouw van de associatievelden der groote hersenschors.

XXII

Het ongedifferentieerd karakter van de act-structuur van het menschelijk lichaam hangt onverbrekkelijk samen met haar functie als plastisch uitdrukkingsveld van den menschelijken geest in zijn schriftuurlijken, religieuzen zin. Want daar deze geest principiëel alle tijdelijke structuren van het leven te boven gaat, moet hij zich lichamelijk in alle mogelijk gedifferentieerde structuren kunnen openbaren. Iedere gedifferentieerde individualiteits-structuur geeft een typisch starre begrenzing aan de werkzaamheid, die daarbinnen wordt verricht.

De menschelijke geest daarentegen beschikt in religieuze vrijheid over zijn lichamelijk uitdrukkingsveld, dat daarom den uitersten graad van plasticiteit moet bezitten.

Daardoor krijgt ook het menschelijk lichaam, dat eerst in de act-structuur zijn typisch menschelijk karakter aanneemt, een geestelijk uitdrukkingvermogen, dat aan het dierlijk lichaam in zijn starre begrenzing door een psychisch gequalificeerde structuur principiëel ontbreekt.

XXIII

Aan de hooger ontwikkelde dieren is een zinnelijke intelligentie niet te ontzeggen. Vooral Köhler's proeven met chimpansé's hebben onomstootelijk aangetoond, dat deze dieren in staat zijn een individuele oorzakelijke relatie tusschen zinnelijk waargenomen dingen (b.v. tusschen een stok en een banaan) in dynamisch zinnelijke verbeelding vóór te voelen (praesentire) en zonder vocrafgaande probeerpogingen op een volkomen nieuwe situatie doelmatig te reageeren.

Van een ken-, verbeeldings- en wils-acte is hier echter geen sprake, daar het dier geen geestelijk act-centrum heeft en geen subject is in de normatieve aspecten. Het dierlijk "inzicht" blijft, evenals het "instinct", ook in zijn hoogste ontwikkeling star gebonden aan het onmiddellijk levensmilieu en komt boven de zinnelijke gevoelsfunctie niet uit.

XXIV

Ofschoon de act-structuur van het menschelijk lichaam geen modale qualificatie heeft en dus geen gedifferentieerde bestemmingsfunctie bezit, is zij toch een wezenlijke normatieve individualiteitsstructuur. Deze structuur openbaart zich in een nauwe coördinatie aller act-functies, die door deze coördinatie tot samenstemming worden gebracht en worden geconcentreerd op de

ikheid als individueel geestelijk act-centrum, alsmede in de hiërarchische onderschikking van den onbewusten dieptelaag van het act-leven aan den bewusten bovenlaag.

Waar deze structuur uiteenvalt, gelijk bij de schizofrenie, ontstaan de pathologische splitsingsverschijnselen, waarbij het onbewuste act-leven zijn hiërarchische onderschikking onder het bewuste verbreekt en de patiënt niet meer in staat is zijn gedesintegreerde act-leven op zijn ikheid te betrekken.

XXV

De ontdekking van het zgn. diep- of obliga-at-onbewuste heeft een nieuwen slag toegebracht aan de traditioneele dichotomische opvatting van 's menschen tijdelijk bestaan.

Want in de sfeer van het onbewuste bleek de samenhang tusschen de vóór-psychische en de psychische en na-psychische functies van het menschelijk leven nog veel nauwer dan in den bewusten bovenlaag (vgl. de opwekking van brandblaren aan het lichaam door suggestie, de zgn. stigmatiseringsverschijnselen enz.).

Messer's betoog (Psychologie, 5 Aufl., 1934, S 345 ff.), dat het onbewuste geen aantoonbaar bestaan zou hebben buiten de menschelijke ziel als "substantie" en geen lichamelijk karakter zou vertoonen, berust op een evidente petitio principii.

XXVI

De act-structuur van het menschelijk lichaam vertoont de geheele reeks van ondertypen, die ook aan de overige individualiteits-structuren eigen is (menschelijk radicaal-type, stam-type - afdalend in ras, stam, geslacht, familie- en variabiliteitstype: nationaal, politisch, kerkelijk, wetenschappelijk, handelstype, enz. enz.).

Deze typen vormen het veld van onderzoek van de zgn. karakterkunde.

Het karakter is de typische tijdelijke uitdrukking van de individualiteit van den menschen geest in de act-structuur of grens-structuur van het menschelijk lichaam.

Het karakter is als tijdelijk individualiteitstype scherp onderscheiden van het "hart" als geestelijk centrum van het menschelijk bestaan. Het is als zoodanig niet van geestelijke, maar van lichamelijke geaardheid.

Deze lichamelijke geaardheid blijkt ook uit de somatische erfelijkheid der karakterdisposities in haar genetische of stam-typen. De bedoelde disposities worden in de genen der geslachtscellen (gameten) overgedragen.

Deze erfelijkheid omvat ook alle mogelijke normatieve aanlegfactoren (wetenschappelijke, aesthetische, moreele) en is dus allerminst beperkt tot biotische en psychische disposities.

De erfelijkheid betreft echter alleen potenties of disposities; de heredititeit van verworven eigenschappen is nimmer aangetoond. De nativistische opvatting, die zich vooral op het onderzoek van de karaktereigenschappen van één-eiige tweelingen meent te kunnen beroepen, is in strijd met de feiten.

XXVII

De voluntaristische karakterleer (Stern, Messer en vele anderen) is verwerpelijk, in zoover zij in de zgn. "richtingdisposities" het centrum van de menselijke persoonlijkheid zoekt.

XXVIII

Het karakter is als zoodanig van typisch normatieve geaardheid. In het karakter is echter enkaptisch gebonden het psychisch gequalificeerde temperament.

In het temperament zijn weder enkaptisch gebonden de typisch biotisch gequalificeerde disposities (vooral die van sexe) en de typisch fysisch gequalificeerde disposities (de bewegingsdisposities in het "tempo" van een persoon).

De in Kant's anthropologie gemaakte scherpe scheiding tusschen temperament ("natuur-aanleg" of "naturel") en normatief karakter is geheel geïnspireerd door het dualistisch grondthema van "natuur" en "vrijheid" en in strijd met de structuur van 's menschen lichamelijk bestaan.

XXIX

Het schriftuurlijk grondthema van de wijsbegeerte der wetsidee dient ook aan de behandeling van het genetisch grondprobleem der anthropologie: het vraagstuk van de tijdelijke wording van den mensch, te worden ten grondslag gelegd.

Er dient dus scherp te worden onderscheiden tusschen de schepping en de tijdelijke wording van den mensch.

De scheppingsdaad Gods is niet aan den tijd onderworpen; de lichamelijke wording van het schepsel daarentegen wel.

De scheppingsdagen zijn te verstaan in den geloofstijd, niet in de menscheelijke tijdmaat van de aardbeweging.

Gen.2:7 slaat niet, gelijk Gen. 1:27, op de schepping van den mensch, maar klaarblijkelijk op het tijdelijk wordingsproces.

XXX

Het evolutionisme of de afstammingsleer miskent de individualiteits-structuren, waarbinnen de tijdelijke wording der schepselen zich voltrekt op grond van de goddelijke scheppingsorde. Het is gebouwd op een nominalistisch soortbegrip en spitst zich geheel toe op de variabiliteit der vormtypen.

Nòch de palaeontologie, nòch de vergelijkende anatomie en embryologie, nòch het moderne erfelijkheidsonderzoek (Mendel, Johanssen), nòch de moderne serologie hebben eenig bewijs bijgebracht voor de lichamelijke afstamming van den mensch uit dierlijke voorouders.

Het in de R.Katholieke wetenschap door verschillende onderzoekers ingenomen standpunt, dat ten aanzien van het menscheelijk "materie-lichaam" de afstammingsleer is te aanvaarden, maar dat de "menscheelijke ziel" in den zin van "anima rationalis" door een onmiddellijke scheppingsdaad Gods in het leven wordt geroepen, is van calvinistisch standpunt principiëel verwerpelijk.

XXXI

Zoowel het zgn psycho-creatianisme als het (vooral in Lutherschen kring gangbare) traducianisme zijn principiëel in strijd met het grondthema der Goddelijke Woordenopenbaring. Zij staan beide nog ten deele onder beheersching van het Grieksche vorm-materie-thema.

Het psycho-creatianisme komt niet alleen in strijd met de schriftuurlijke leer der erfzonde, maar ook met het scheppingsverhaal zelve, met name met Gen. 2:1, dat de geheele schepping uitdrukkelijk voltooid noemt.

XXXII

De schepping van den mensch naar lichaam en ziel, die volgens de Schrift volkomen voltooid is, werkt zich creatuurlijk uit in den weg der generatie. Deze generatie heeft zoowel een lichamelijke als een geestelijke (religieuze) zijde. Naar de eerste, die in den kosmischen tijd verloopt, is de menschheid uit éénen bloede geworden. Naar de tweede, die niet in den tijd verloopt, zijn wij het "geestelijk zaad" van Adam en deelen diensvolgens in zijn zondeval. De natuurlijke lijn der geestelijke generatie wordt echter doorbroken door de nieuwe generatie uit den Heiligen Geest of wedergeboorte.

Deze generatie uit den Heiligen Geest heeft echter de natuurlijke lijn der geestelijke generatie uit Adam tot voorwaarde, niet tot richtsnoer (de "natuurlijke" mensch, de anthroopos psychikos, is eerst, daarna de "Geestelijke" mensch, de anthroopos pneumatikos).

B.

In verband met de structuur van het analytische omvat de logica:
de leer omtrent de analytische wet (1)
de leer omtrent het analytische subjèct (2)
de leer omtrent de wederzijdsche verhouding van wet en subjèct (3).

1.

Ook in de logica mag de leer omtrent de (analytische) wet niet verwaarloosd; zij dient integendeel voorop te gaan.

Bij de poging te komen tot formuleering van de analytische wet bedenke men tweeërlei.

a. Deze wet is een eenheid.

Dit verbiedt in de logica een veelheid van principia (principium identitatis, contradictionis, exclusi tertiï en principe van den voldoende grond (naast elkander aan te nemen: bedoelde principia zijn, voorzooover houdbaar, in deze wel vervat).

b. Deze wet is modaal bepaald, universeel geldig en normatief van karakter. Menig verschil in de gangbare logica inzake de principia is te herleiden tot het verwaarloozen van deze trekken.

2.

Het analytische subjèct omvat het analytische object (a); het analytische subject (b) en de relatie tusschen deze twee (c).